

Afb. 1. Overzicht voorzijde (foto Henk Snaterse, Alphen aan den Rijn)

Nijenburg te Heiloo

De 18de-eeuwse bouwcampagnes van de familie Van Egmond van de Nijenburg

Nijenburg in Heiloo, in de duinstrook pal ten zuiden van Alkmaar, is de enige particulier bewoonde buitenplaats van Noord Holland boven het IJ. Het complex bestaat uit een groot woonhuis in een vroeg 18de-eeuwse parkaanleg met vijver, zichtassen en beelden. Even terzijde van het hoofdhuis staat een zeer monumentaal koetshuis waarvan niet helemaal zeker is wanneer het gebouwd is.

Het ensemble is in zijn huidige omvang gerealiseerd vanaf 1705 door drie generaties van de familie Van Egmond van de Nijenburg. Sinds 1755 wordt het bewoond door de leden van het bekende West-Friese geslacht Van Foreest, die door vererving eigenaar werden. Van de huidige bewoners, is mevrouw E. Snethlage van Foreest een rechtstreekse nazaat van hen.

In 1928 en 1966 werd de buitenplaats door de familie in twee tranches overgedragen aan Vereniging Natuurmonumenten, die diverse onderdelen van het complex liet opknappen. Sinds circa 1990 is duidelijk dat het koetshuis en de aangrenzende tuinmuren slechts door een algehele restauratie behouden kunnen blijven. Het hoofdhuis verkeert bouwtechnisch in een redelijke conditie, maar heeft dringend herstel aan

Afb. 2. Koetshuis. Achteraanzicht met gestutte tuinmuur (foto HdK).

Afb. 3. Zichtas vanuit het huis, over de Kennemer straatweg in de richting van de duinen (foto Bureau Kamphuis)

diverse monumentale onderdelen van het interieur. Om die reden zijn de gebouwen met het direct aangrenzende deel van het park ('huiserf') in 2004 door Vereniging Natuurmonumenten overgedragen aan Vereniging Hendrick de Keyser. Op deze wijze ontstaat een unieke samenwerking tussen de twee oudste, landelijk werkende cultuur- en natuurbeherende organisaties, die het mogelijk moet maken de buitenplaats in al haar facetten optimaal te beheren.

In 2000 werd ter voorbereiding van de restauratie door Natuurmonumenten opdracht versterkt aan 'Kamphuis bureau voor bouwhistorie' te Delft om de geschiedenis van huis en koetshuis in kaart te brengen. Van de resultaten van dit onderzoek is voor het schrijven dit artikel dankbaar gebruik gemaakt.¹

Geschiedenis

- Het hoofdhuis van de Nijenburg oogt als een romantische buitenplaats in het groen. De gepleisterde gevel temidden van hoog opgaande beukenlanen duidt op een tijdstip van ontstaan dat ogenschijnlijk niet verder terug kan liggen dan de eerste decennia van de 19de eeuw. Alleen wie beter kijkt, herkent in de twee monumentale tuinbeelden de barokke hand van een vroeg-18de-eeuwse beeldhouwer. Ook de benaming 'nieuwe burcht', die reminiscenties oproept aan de tijd dat aan versterkte huizen op het platteland nog strategische betekenis werd toegekend, is een aanwijzing voor een rijke geschiedenis. Korthedshalve laten we de historie van het gebouw beginnen bij Gerard van Egmond van de Nijenburg (1576-1636). Hij was telg van een bastaardtak van de graven van Egmond en liet aan het begin van de 17de eeuw in Heiloo een huis bouwen, dat bij zijn overlijden in 1636 wordt aangeduid als 'grootte woning'.² Een topografische tekening van omstreeks 1700 geeft een globaal beeld van deze 'grootte woning', die op het terrein stond van de huidige Nijenburg. Het huis had waarschijnlijk het karakter van een eenvoudige buitenplaats, zoals die in de duinstrook vanaf het eind van de 17de eeuw gesticht werden door gefortuneerde families uit de stad. De benaming Nijenburg was afgenomen van kasteel Nieuwburg boven Alkmaar. Dit was een voormalige dwangburcht van de graven van Holland, die de voorouders van Gerard van Egmond van de Nijenburg in eigendom wisten te verwerven. Het gebouw was ten tijde van de bouw van de 'grootte woning' reeds tot ruïne vervallen. Het bezit van dit kasteel was toch aantrekkelijk omdat iets van de glorie van de plek altijd afstraalde op de nieuwe eigenaren.

1 D.B.M. Hermans en B. Olde Meierink (E.D. van Orsel redactie), *Buitenplaats Nijenburg. Kennemerstraatweg 278 Heiloo*, Delft (eigen uitgave bureau Kamphuis) 2000

2 J.H. Rombach, *Nijenburg te Heiloo*, Heiloo (uitgave Ver. Oud Heiloo) 1987, p. 6.

De legitimatie van hun adeldom loopt als een rode draad door de familiegeschiedenis van de Van Egmonds van de Nijenburg. Met het verdwijnen van de hoofdstam van de Van Egmonds uit Kennemerland, begonnen zij al in de 16de eeuw 'Van Egmond' aan hun naam toe te voegen. Deze naamsaanmatiging resulteerde in 1705 in de verheffing van Jan van Egmond van de Nijenburg (1618-1712) tot baron van het Heilige Roomse Rijk, met 'toekenning van het volle wapen zoals het door de Graven van Egmond laatstelijk was gevoerd'.³ De bewoners van de Nijenburg stootten in een keer op tot in de hoogste regionen van het Hollandse adeldom. Het jaar 1705 wordt dan ook doorgaans beschouwd als startdatum voor de herbouw van de Nijenburg, waarbij de 'grootte woning' van Gerard van Egmond werd vervangen door een buitenplaats in de trant van het Hollands Klassicisme. Geheel zeker is dit niet want in het uitgebreide familiearchief is over de bouw van het huis bijna niets terug te vinden.⁴

Jan van Egmond was in 1705 reeds 87 jaar. De omvorming van de Nijenburg tot een moderne buitenplaats, omgeven door een parkaanleg met zichtassen, was dan ook het werk van drie generaties. De dagelijkse leiding over de gang van zaken zal zijn gevoerd door zijn zoon Gerard Dirk (1646-1712), die in hetzelfde jaar overleed als zijn vader. Gerard Dirk was gehuwd met Machteld van Foreest uit Hoorn (1642-1721), van het bekende West-Friese regentengeslacht. Machteld werd in 1705 erfgenaam van haar moeder (Hester van Foreest). Haar vader (Dirk van Foreest) was reeds in 1679 overleden, zodat in 1705 ook het kindsdeel in zijn erfenis vrijkwam. Ook dit kan een reden zijn geweest voor een grootschalige bouwcampagne vanaf 1705. Gerard en Machteld gebruikten de Nijenburg als buitenplaats. Sinds 1691 bezaten zij de prestigieuze 'Hof van Sonoy' in Alkmaar als stadshuis. Ook dit complex, dat grotendeels dateerde uit het begin van de 17de eeuw, werd in 1705 uitgebreid met een nieuwe vleugel. Op de verwantschap van deze vleugel met de architectuur van het koetshuis van de Nijenburg zal verderop worden ingegaan.⁵ Ofschoon Jan de eigenaar was van de Nijenburg en ook de formele opdrachtgever voor de herbouw, zal richting zijn gegeven aan het project door Gerard en Machteld. Hun alliantiewapen was prominent aanwezig op de voorgevel van het huis en op het centrale beeldhouwwerk in de vijver voor het huis.⁶

Toen Jan en Gerard in 1712 gelijk overleden, ging de Nijenburg over

3 Familiegegevens ontleent aan een schrijven van de heer Snethlage en mevrouw Snethlage-Van Foreest d.d. 14 aug. 2004.

4 RA Alkmaar, Familiearchief van Egmond van de Nijenburg, inv.nr. 132, grootboek van de betalingen van Gerard van Egmond van de Nijenburg en zijn dochter Maria, over de periode 1698-1729.

5 Vergelijk ook de uitbreiding van het stadshuis uit 1694.

6 Ronald H.M. van Immerzeel, 'Mythologische tuinbeelden als legitimering van de afkomst. Het iconografisch decoratieprogramma van Gerard van Egmond van de Nijenburg', in: *Virtus 7* (2000), afl. 2, p. 63-74.

Afb. 4. Voorgevel in de 19de-eeuwse toestand. Bij een verbouwing in 1831 werden alle vensters vervangen en werd het metselwerk van een pleisterlaag voorzien. Bij een tweede verbouwing, in 1850, wijzigde men opnieuw de vensters van de verdieping (foto Kamphuis).

Afb. 5. Achtergevel. De oorspronkelijke architectuur van omstreeks 1705 bleef aan deze zijde veel beter bewaard. Het gebeeldhouwde wapen van Maria van Egmond van de Nijenburg moet na 1712 zijn toegevoegd (foto Kamphuis).

op hun dochter, c.q. kleindochter, Maria van Egmond van de Nijenburg (1684-1742). Zij gebruikte, aanvankelijk samen met haar moeder, de Hof van Sonoy in Alkmaar en de Nijenburg in Heiloo. Haar vijf broers en zusters overleden kinderloos zodat een groot deel van zowel het familievermogen van de Van Egmondens als van de Van Foreesten haar toevielen. In 1729 huwde zij met haar jongere neef, Dirk van Egmond

van de Nijenburg (1695-1740). Dit huwelijk vormde de aanleiding tot een gedeeltelijke modernisering van het huis in Lodewijk XIV-stijl. In het kasboekje van Dirk van Egmond staat genoteerd dat de Amsterdamse schilder Jan Cornelisz Hoogzaad (1654-1738) in augustus 1730 f 80,- ontving voor de 'grauwe schilderijen' op de blauwe kamer.⁷ Deze schilderstukken vormden het sluitstuk van een algehele herinrichting van de linker voorkamer op de verdieping met een 'koepelplafond' en een betimmering van de schouwwand.

In dezelfde periode liet haar volle neef Nanning van Foreest (1682-1745), burgemeester en bewindhebber van de VOC en WIC in Hoorn, een kolossale zandstenen gevel oprichten voor zijn huis aan de Grote Oost in Hoorn.⁸ Maria, zelf kinderloos, had een bijzondere band met haar neef en zijn gezin. Nanning erfde van haar de heerlijkheid Putten en Normerban. Diens oudste zoon, Cornelis (1704-1761), werd heer van Schoorl en Camp

en kreeg bij afzonderlijk legaat de Nijenburg.⁹ Cornelis van Foreest was net als zijn vader burgemeester van Hoorn en bewindhebber van de kamers der VOC en WIC aldaar. Hij bleef woonachtig in Hoorn.

De Nijenburg legateerde hij aan zijn oudste zoon Dirk XII van Foreest, die er in 1755 ging wonen. Sindsdien bleef de Nijenburg bewoond door leden van dezelfde familie. In 2005 is het precies 250 jaar geleden dat deze traditie een aanvang nam.

De bouwfase van 1705 en het rekeningenboekje van Gerard Dirk

— Vóór de verbouwing van 1831, waarbij de voorgevel werd gepleisterd en geheel van karakter veranderde, was het hoofdhuis een late representant van de bouwstijl van het Hollands Klassicisme. Deze stijl kende van het begin af aan een rijke variant met pilasters en een sobere variant zonder pilasters, die het vooral moest hebben van de afgewogen ver-

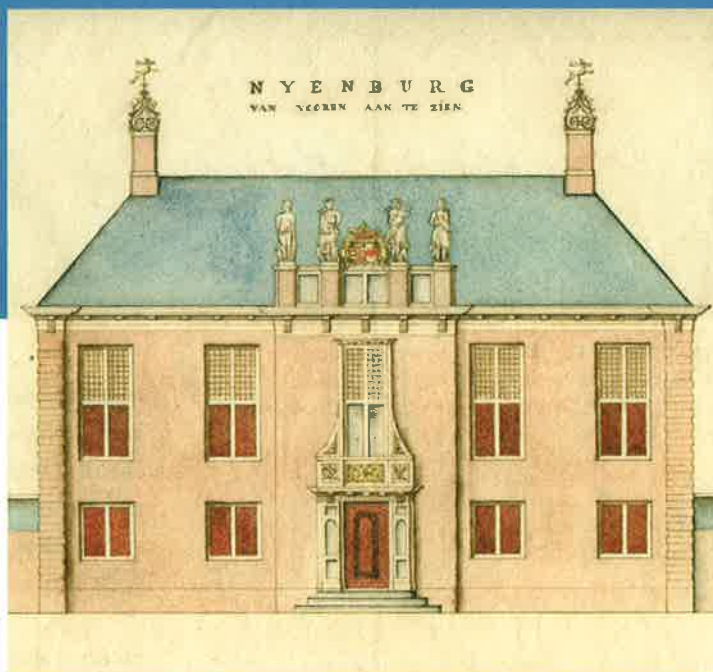
⁷ RA Alkmaar, familiearchief van Egmond van de Nijenburg, inv.nr. 165-167; uitgaven van Dirk en Maria van Egmond van de Nijenburg.

⁸ De eerste steen werd gelegd op 1 mei 1724 door zijn dochter Maria Jacoba en Cornelis van Foreest, de zoon van zijn overleden broer Dirk. De monumentale gevel is gevat tussen geblokte hoekklisenen en wordt afgesloten door een lijst met consoles, waarop manshoge beelden. Op de hoeken staan Minerva en Mars. Daartussen zijn, corresponderend met de consoles in de kroonlijst, zandstenen vazen geplaatst en zittende figuren van Amor en Fides (vier van de vijf kardinale deugden).

⁹ De Hof van Sonoy in Alkmaar werd na de dood van Maria door de erfgenamen verkocht en enkele jaren daarna verbouwd tot Oudemannen- en Vrouwenhuis.

Afb. 6. Stadhuis van Enkhuizen (1688). Vergelijkbare ingangspartij en opzetstuk met wapenschild, vazen en beelden.

Afb. 7. Opmetingstekening van de landmeter D. de Vries uit 1760. De voorgevel is opzettelijk meergegeven in de oorspronkelijke toestand. In werkelijkheid waren de kruis-kozijnen rond 1730 al vervangen door roedenramen met een vast kalf (foto RA Alkmaar).

deling van vensters over de gemetselde gevelvlakken en van een sterk accent op de middentravee met ingang. Het was vooral deze sobere variant van het klassicisme die opgeld deed in het tweede deel van de Amsterdamse grachtenaanleg (ca. 1670-'90) en die doorliep tot in de eerste decennia van de 18de eeuw.¹⁰ De belangrijkste architecten van deze periode waren Adriaen Dortsman (1635/'36-1682) en Steven Vennecool (1657-1719).¹¹ Dortsman was vooral werkzaam in Amsterdam, waar hij diverse grachtenhuizen bouwde. Vennecool is vooral bekend als architect van het stadhuis van Enkhuizen. De Nijenburg sloot in de oorspronkelijke conceptie direct aan bij het werk van Dortsman en Vennecool. Karakteristiek zijn de ingangspartij met balkon, de geblokte hoeklisenen en de dorische trigliefenlijst, elementen die een vast onderdeel vormden van het werk van Dortsman. Opvallend is de behandeling van het hoofdgestel, zoals dat aan de achterzijde nog in de oorspronkelijke gedaante zichtbaar is: de lijst kent een volledige opbouw ter plaatse van de risaliet en de lisenen, maar is bij de tussenliggende geveldelen smaller en zonder trigliefen. Een ander opvallend detail is de wijze waarop het triglief ter plaatse van een liseen met het bovenliggende ornament (mutulus) tot één console is samengevoegd. Dit motief komt, naar het schijnt, nog niet voor bij Dortsman, maar wel aan het stadhuis van Enkhuizen (1688), aan de laat-17de-eeuwse uitbreiding van het stadhuis van Alkmaar en (bij voorbeeld) aan een Amsterdams woonhuis uit 1710. De voorgevel van de Nijenburg is in de oude toestand afgebeeld op een fraaie opmetingstekening van het complex door D. de Vries uit 1760. Zeer goed is daar te zien dat de ingangspartij met de getoogde blindnissen, het balkon met beeldhouwde (gesloten) bortspering en het opzetstuk met een beeld-

10 Met kleine wijzigingen in het ornament waren de gevelschema's uit de late 17de eeuw rond 1720 uitstekend geschikt voor een overgang naar Lodewijk XIV. Ook dit maakt de gevels uit begin 18de eeuw moeilijk dateerbaar.

11 R. Meischke e.a., *Huizen in Nederland*, Amsterdam, Amsterdam/Zwolle 1995, p. 69-75. P. Vlaardingerbroek, 'Adriaen Dortsman en Jan Six', in: *Bulletin KNOB* 1996, afl. 5, p. 149-169. H. Janse, 'Het geslacht Vennecool, bouwmeesters en handelaren in bouwmaterialen', in: *Bulletin KNOB* 1979, afl. 1, p. 39-40.

Afb. 8 (links). Detail van de uitbreiding aan het stadhuis van Alkmaar (1694) (foto HdK).

Afb. 9 (rechts). Detail achtergevel van de Nijenburg (foto Kamphuis).

houdt wapenschild en manshoge beelden, een vereenvoudigde variant was van de midden-risalië van het stadhuis van Enkhuizen.¹²

Met B. Olde Meierink zijn wij dan ook van mening dat de architect gezocht moet worden binnen de steenhouwersfamilie Venecool, waarvan Jacob jr., een broer van Steven, in 1709-'10 beeldhouwwerk leverde voor de aankleding van de tuin.¹³

Het bestellen van de vier beelden op het opzetstuk van de voorgevel wordt doorgaans beschouwd als eindmoment van de bouw van het hoofdhuis. In het 'journaal van inkomsten en uitgaven' van Gerard van Egmond van de Nijenburg, dat bewaard wordt in het Regionaal Archief in Alkmaar, is deze bestelling bij de beeldhouwer Gaspar Swenst 'mr. Beelthouwer inde wijk' (Beverwijk) terug te vinden.¹⁴ "Noch vier beelden hoogh 6,5 voet van hartsteen om boven op het huys te setten van vooren en tersijde net uytgewrocht representerend Meleager en Atalante, Diana en Apollo alles ingevolge de boetseersels". De context van deze bestelling duidt echter niet direct op grootschalige bouwactiviteiten. Het journaal is rubrieksgewijs opgezet. De bestelling bij Gaspar Swenst maakt deel uit van een reeks van bestellingen aan de beeldhouwers Swenst en Vennecool, die grotendeels betrekking hebben op de aankleding van de tuin: de lijst begint met een contract over de levering van een 'grot in de com tot Heyloo' (een beeldengroep in de vijver voor het huis). Dit werk werd in termijnen afgerekend tussen januari en mei 1710 met de beeldhouwers Gaspar Swenst en Gerrit Baes, waarschijnlijk een medewerker. Op 31 augustus 1709 worden gekocht bij mr. Swenst '4 hardsteene beeltjes representerende de 4 Elementen', op 30 juli 1709 wordt afgerekend met Vennecool voor vier hardstenen vazen; op 11 juni 1710 volgen '4 hartsteene pedestalle gemaect door Vennecool'. Inclusief transport en montage komt de beeldengroep in de vijver, waartoe al deze onderdelen lijken te behoren, op 1553 gulden en 14 stuivers.

Op een volgend blad (fol. 77v) volgt een nieuwe opdracht aan Gaspar Swenst, die voor de twee 8 voet hoge Herculesbeelden, die in de huidige toestand nog steeds voor het huis staan. Bij deze opdracht hoort de bestelling van de vier beelden voor de voorgevel. De twee Herculessen moesten geleverd in mei 1711. De vier andere beelden vóór het einde van het jaar (1711). De gehele bestelling kostte 900 gulden.

Wat ons nu enige zorgen baart is dat de beelden vóór de voorgevel worden besteld als sluitstuk van een grote bestelling van tuinornamenten. Er is niets dat duidt op enige bouwactiviteit aan het huis in deze jaren.

¹² Attrick met beelden is een oud, maar eerder in de 17de eeuw weinig gebruikt motief: Pieter Post 1639, variant voor de voorgevel van Vredenburg in de Beemster.

¹³ Hermans/ Olde Meierink 2000, p. 39. Olde Meierink sluit uit dat het ontwerp van Steven Vennecool is; dat lijkt ons niet juist, Steven overleed pas in 1719 en ook in het geval van het stadhuis van Enkhuizen leverde Jacob jr., vanuit Alkmaar beeldhouwwerk voor een project van zijn broer. De beelden op de attiek waren van de hand van Gaspar Swenst en niet van Vennecool (onjuist bij Hermans/ Olde Meierink), Swenst werd als beeldhouwer van vrijstaande beelden hoog aangeslagen, Vennecool was naar het schijnt meer een leverancier van tuinornamenten.

¹⁴ RA Alkmaar, Familiearchief Van Egmond van de Nijenburg, invnr. 132, fol 77v. Dit journaal loopt volgens opgave in de inventaris over de jaren 1698-1729. Op de pagina's die betrekking hebben op huis en tuin in Heiloo troffen wij geen posten aan die verder teruggaan dan 1707.

Ofschoon voor ons moeilijk voor te stellen, moeten we rekening houden met de gedachte dat, als vervolg op de aankleding van de centrale vijver, men op het idee is gekomen ook beelden te plaatsen op de voor-gevel van het huis. Deze negatieve conclusie ten aanzien van bouwactiviteit rond 1710 wordt bevestigd door de posten in het 'journaal' die aan de bestelling van tuinornamenten voorafgaan (fol. 75): "verschot aende woning tot Heylo. Omtrent het huijs":

– betaelt voor een schilderije in de schoorsteen van voorz. camer	50,-
– voor een goutleerbehangsel met oncosten	174,8-
– een stuck van ons inde schoorsteen vande grote kamer (familieportret)	—
– palen en plancken van Petten	80,-
– 3 blade goutleer	3,15-
– 2 schuytmasten	2,-

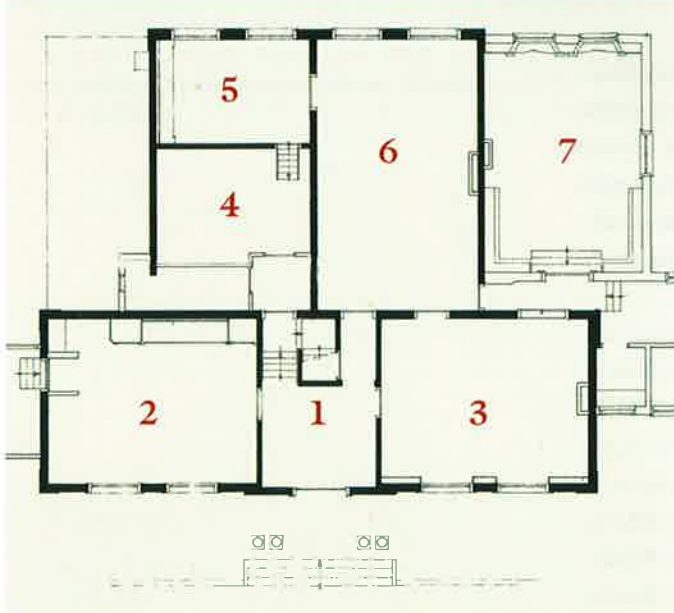
Deze uitgaven zijn niet gedateerd maar staan tegenover de inkomsten van 1707. Afgezien van de palen en planken uit Petten komen er geen bouwkundige posten in voor. Het is duidelijk dat als er in deze jaren sprake was geweest van grootschalige bouwactiviteit, we een pagina's lange opsomming aan hadden moeten treffen van betalingen aan metse-laars, timmerlieden enz.¹⁵ Op fol. 75v. vinden wij wel een dergelijke opsomming voor "aerd werck Plantage" hetgeen de aanleg van de tuin in de jaren 1707-'10 bevestigt. Voor het huis gaan wij er voorlopig van uit dat de bouw was voltooid vóór 1707 en dat de beelden tenminste vier jaar later werden toegevoegd.¹⁶

Plattegrond van het huis

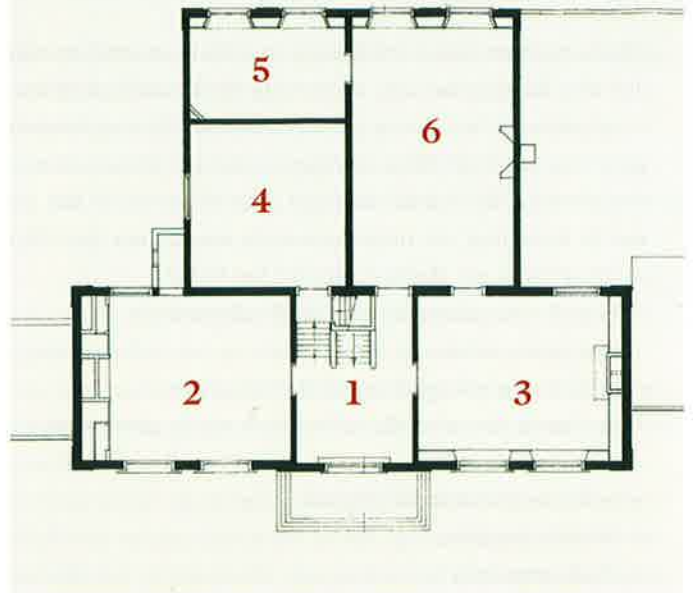
- Sloot de Nijenburg voor wat betreft de gevelarchitectuur, rechtstreeks aan bij een Amsterdamse ontwikkeling uit de late 17de eeuw, voor het huis achter de gevels was dat maar zeer ten dele het geval. Eigentijds was eigenlijk alleen het gelijkstraatse (huishoudelijk) onderhuis, dat in Amsterdam vanaf 1661 mogelijk werd door de verhoging van de toegestane maat voor de stoepen. Bepaald ouderwets was de uitlég van de plattegrond met in het voorgedeelte een voorhuis (vestibule) geflankeerd door zijkamers en daarachter een tweebeukige aanleg met rechts de zaal en links twee daagse kamers, waarvan de eerste was uitgevoerd als opkamer boven een provisiekelder. Deze aanleg gaat terug op de vroeg-17de-eeuwse woonhuisplattegronden van Hendrick de Keyser,

15 Ook de betalingen aan de schilder Pieter Gerritsz vander Steur op fol. 191 hebben geen betrekking op de nieuwbouw van het huis maar op onderhoudswerk en andere hand- en spandiensten. Pieter schildert in 1708 voor 39.13.4 'schoorsteenmantels en solder heijloo'; hij verwerkt 95 boekjes met bladgoud voor 118.15; hij schildert een 'hooftwapen' voor de kerk voor 15,-. En een 'hooftwapen voor het huijs' voor 16,-. Verreweg de meeste posten hebben betrekking op schilderwerk ten behoeve van een begrafenis in 1708.

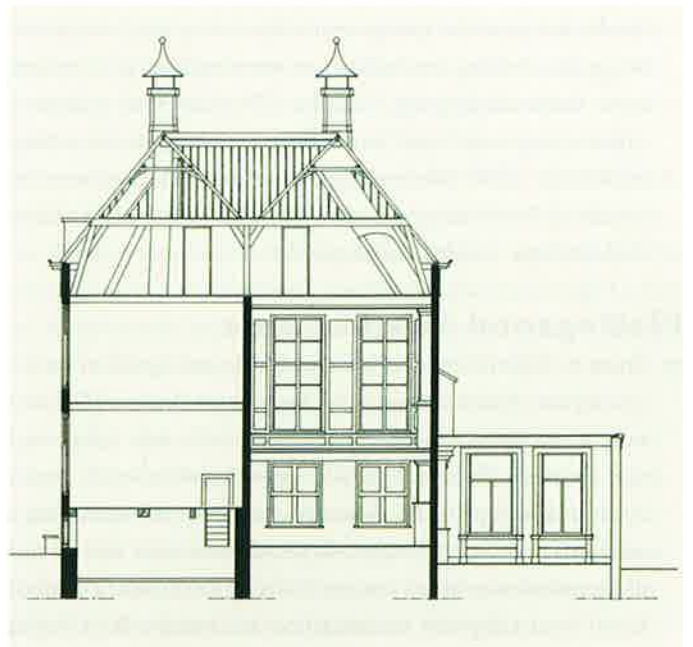
16 Een bevestiging hiervoor kan zijn, dat in 1710 of '11 geen gebeeldhouwd wapenschild werd besteld. Dit was dus al aanwezig voordat de beelden geplaatst werden. Mogelijk werd het wapenschild eerst geflankeerd door vazen. Dat zou kunnen verklaren waarom de twee binnenste beelden op de tekening van De Vries verhoudingsgewijs te dicht op het wapenschild staan. Verg. ook het stadhuis van Enkhuizen, met vazen aan weerszijden van het wapenschild.

Afb. 10. Begane grond: 1 vestibule; 2 keuken; 3 beneden voorkamer; 4 opkamer boven de kelder; 5 achterkamer; 6 benedenzaal; 7 in 1860 aangebouwde bibliotheek (tekening HdK).

Afb. 11. Verdieping: 1 bovenhal; 2 'blauwe kamer'; 3 bovenhuiskamer; 4 kamer; 5 kamer; 6 zaal (tekening HdK).

Afb. 12. Dwarsdoorsnede over de achterbouw. Door gebruik te maken van de restanten van een ouder gebouw ontstonden niveauverschillen tussen het linker- en het rechterdeel (tekening HdK).

Afb. 13. Noordelijke zijgevel van de achterbouw. Door kleurverschillen is het 17de-eeuwse metselwerk nog duidelijk herkenbaar (foto Kamphuis).

Afb. 14. Verschil in lagenmaat tussen het oude en het nieuwe werk (foto Kamphuis).

waarin de combinatie van een tweebeukige aanleg met dwars voorstuk een vast bestanddeel was. Dit type bleef de hele 17de eeuw in zwang, maar werd door architecten als Philips Vingboons en Pieter Post door kleine wijzigingen aangepast aan de eisen van de tijd. Steeds belangrijker werd de situering van het trappenhuis als hoofdmoment in een min of meer barokke aanleg. Juist dit element is bij de Nijenburg niet goed uit de verf gekomen. De trap is weggewerkt in het achterstuk van de vestibule en heeft een tussenbordes dat toegang geeft tot de opkamer boven de kelder. Deze allesbehalve monumentale oplossing is alleen te verklaren uit het feit dat bij de herbouw van omstreeks 1705 belangrijke delen van een ouder gebouw gespaard zijn gebleven. Dit geldt in ieder geval voor de noordelijke beuk van de achterbouw, die door de kelder met opkamer andere vloerniveau's heeft dan de rest van het gebouw.¹⁷ Mogelijk gaat zelfs ook de zuidelijke beuk met de zaal nog terug op de vroeg-17de-eeuwse aanleg. Het dwarse voorstuk is daar bij de herbouw van omstreeks 1705 tegenaan gezet.¹⁸ Doordat de voorbouw breder werd dan de achterbouw ontstond een T-vormige plattegrond. Dit is een zonde tegen de principes van alzijdigheid en symmetrie die voor vrijstaande huizen vanaf het midden van de 17de eeuw steeds belangrijker werden.¹⁹ De onregelmatige grondvorm is enigszins gemaskeerd doordat – in de situatie vóór 1831 – de lisenenarchitectuur van de voor-gevel, rondom het gebouw was doorgezet.

De dwarsgeplaatste voorbouw bevat zowel boven als beneden twee grote kamers aan weerszijden van een vestibule. De bovenvestibule is gekoppeld aan het balkon boven de entree en maakt door zijn grote hoogte veel goed van het gebrek aan monumentaliteit in de benedenhal. De benedenkamers hadden tot 1831 hooggeplaatste kozijnen met luiken waardoor de begane grond, veel meer dan nu, het karakter had van een onderhuis. Bij de verbouwing van 1831 werden de vensters uitgebroken tot op het maaiveld en vervangen door tuindeuren. De kamer rechts van de entree werd op die manier een volwaardig woonvertrek. De oude keuken, links van de entree, wilde men in 1831 wijzigen in een kinderkamer maar dit deel van de verbouwing is nooit uitgevoerd. De keuken bleef zodoende tot op de dag van vandaag gehandhaafd op deze

Afb. 15. Bovenhal. Rechts is de toegang tot de zaal. Het extra trapje is nodig om het niveauverschil tussen de beuken te overbruggen (verg. afb. 11). In het trappenhuis hangt het wapen Van Egmond van de Nijenburg met daarboven het portret van Gerard Dirk (1646-1712), opdrachtgever tot de bouw (foto Kamphuis).

¹⁷ Dit deel bezit gedeeltelijk nog zijn vroeg-17de-eeuwse balklaag en heeft in de noordelijke gevel afwijkend metselwerk. Voor de grote bouwcampagne van 1705 bevonden zich op het terrein een poortgebouw en de 'grootte woning'. Naar familie-overlevering lag de 'grootte woning' niet op de plaats van het huidige gebouw.

¹⁸ Vreemd genoeg kreeg de Nijenburg door de herbouw van omstreeks 1705 bijna dezelfde plattegrond als het Huis ten Bosch in Maarssen (Jacob van Campen, 1628). Dit is geen gevolg van navolging van dit oudere voorbeeld, maar wordt veroorzaakt door de plaatsing van een breder voorstuk voor een (gedeeltelijk) bestaande achterbouw.

¹⁹ Verg. Vingboons' ontwerpen voor ideale villa's uit 1648; K.A. Ottenheym, Philips Vingboons (1607-1678), architect, Amsterdam/Zutphen 1989, p. 63-65.

Afb. 16. Balkenplafond en schouw in de benedenzaal (foto Kamphuis).

Afb. 17. Stucplafond en Lodewijk XVI schouw in de bovenzaal (foto Kamphuis).

merkwaardige plaats, pal naast de hoofdentree van het gebouw. De keuken is gekoppeld aan een kleine 'zomerkeuken' die is ondergebracht in een aanbouw tegen de zijgevel. Op de verdieping bevat de voorbouw twee monumentale slaapkamers. Die aan de linkerkant werd reeds in 1730 geheel opnieuw betimmerd in Lodewijk XIV stijl. Die aan de rechterkant werd honderd jaar later veranderd in een 'bovenhuiskamer'. De belangrijkste vertrekken in de achterbouw waren de benedenzaal en de bovenzaal in de zuidelijke beuk. De benedenzaal verkeert nog grotendeels in de toestand van 1705 met een vloer van brede grenen delen en een eenvoudig balkenplafond. De bovenzaal heeft een schouwpartij en stucplafond in sobere Lodewijk XVI-vormen en moet aan het eind van de 18de eeuw of omstreeks 1800 opnieuw zijn ingericht.

Bouw van het koetshuis

— Het koetshuis van de Nijenburg is door zijn omvang uniek binnen de context van de Nederlandse buitenplaatsen. De buitenzijde van het gebouw is zo goed als in de oorspronkelijke staat bewaard gebleven en geeft, veel beter dan het hoofdhuis, een beeld van de krachtige architectuuroppvatting van rond 1700. Qua hoofdropzet bestaat een treffende gelijkheid met het koetshuis dat in 1705 door dezelfde familie werd gebouwd bij hun woonhuis in Alkmaar, de voormalige Hof van Sonoy.

Dit gebouw is gewijzigd maar het Rijksarchief Noord-Holland bewaart een goede tekening van de historische situatie. Of de hoofdropzet in een hoger middendeel met lagere zijvleugels ontstond op uitdrukkelijke wens van de opdrachtgevers of dat dit de inbreng was van de architect is moeilijk te zeggen. Het koetshuis in Alkmaar werd gebouwd in opdracht van Gerard Dirk. Dat bij de Nijenburg zal tot stand zijn gekomen na 1712, in de periode dat Maria van Egmond van de Nijenburg eigenares was. Het koetshuis volgt in grote lijnen de architectuur van het hoofdhuis: het gevelvlak is geleed door middel van

Afb. 18. Overzicht koetshuis. Het hogere middendeel bevatte de 'timmerwinkel' en de paardenstal, met daarboven een hooizolder. In de zijvleugels waren een tuigkamer (links), een bokkenstal (rechts) en vier stallen voor koetsen ondergebracht. Op de koppen van het langgerekte blok zijn onnuurde mestplaatsen (foto Kamphuis).

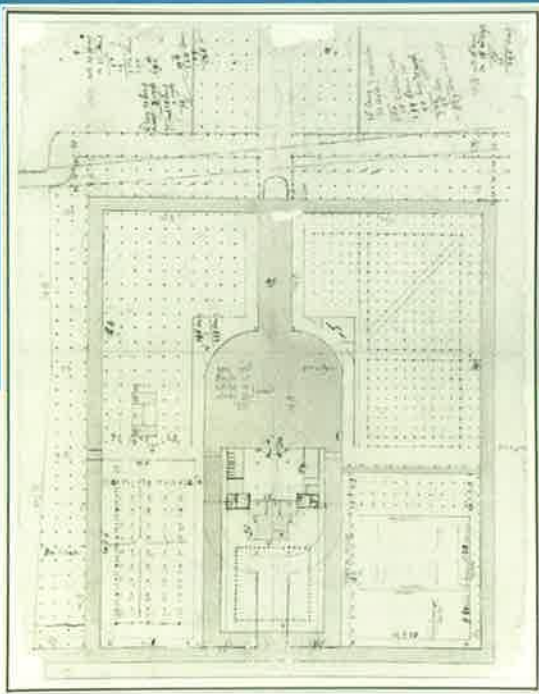
Afb. 19. Koetshuis met paardenstallen van de Hof van Sonoy (1705) (foto HdK).

risalieten en lisenen en aan de bovenzijde afgesloten door een dorische lijst met gebogen trigliefen. Omdat de verdieping van het hoge midden-deel slechts een hooizolder bevatte, zijn er, afgezien van het middenluik waardoor het hooi omhoog werd gebracht, geen vensters. Hun functie wordt in architectonische zin overgenomen door een reeks blindnissen die zowel over de voor- als over de achtergevel zijn doorgezet. Slechts kleine verschillen maken duidelijk dat het koetshuis niet in één bouwstroom met het hoofdhuis tot stand is gekomen. Het metselwerk bestaat uit andere baksteen en is uitgevoerd zonder klezootjes (kleine steentjes bij de hoeken); in plaats daarvan zijn schijnvoegjes aangebracht op de strekken om het verband te fatsoeneren. Het grootste verschil betreft de venstervorm: het hoofdhuis bezat bij de bouw nog traditionele houten kruiskozijsen, het koetshuis had van het begin af aan roedenramen met een vast kalf en buitenluiken voor het benedenraam. Een architectonisch verschil is te vinden in de behandeling van de kroonlijst. De lage zijdelen hebben aan de voorzijde slechts een gootlijst. Ter onderscheiding is het hogere middendeel uitgevoerd met een volledige lijst. Deze is echter niet, zoals bij het hoofdhuis opgedeeld in een volledige lijst ter plaatse van risalieten en lisenen en een versmalde lijst ter plaatse van de tussenvelden. De architectonische vormgeving is daarmee minder subtiel dan die van het hoofdhuis. Wij vermoeden dat het koetshuis ongeveer 10 jaar na het hoofdhuis tot stand is gekomen, dus tussen 1715 en '20.

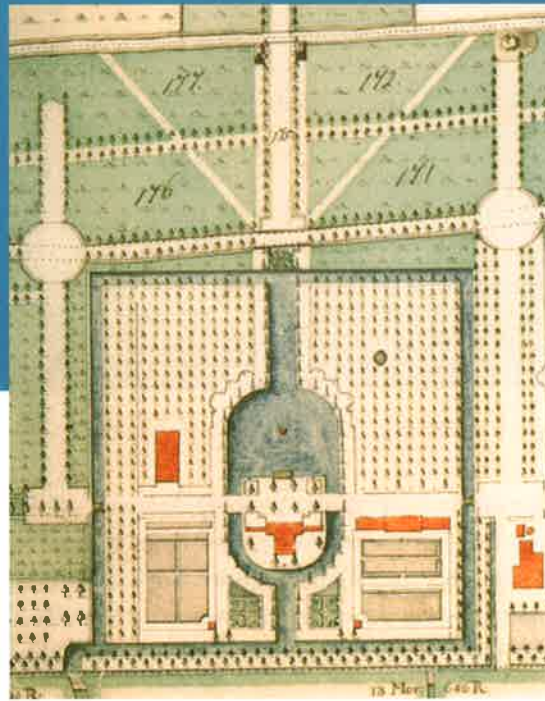
Een ongedateerde kaart uit het familiearchief geeft aan dat het koetshuis niet van het begin af aan in deze vorm was geconcipieerd.²⁰ De kaart, die een beeld geeft van het huis met het omliggende deel van het park, bevat veel ingeschreven maten en toont, naar onze mening, een stadium uit de ontwerpgeschiedenis van de tuin. De datering ligt daardoor wat ons betreft omstreeks 1707, toen het 'aerd werck Plantage' een aanvang nam. Vergelijking met een terreinopmeting van D. de Vries uit 1761, laat zien dat het voorterrein met de 'kom' (vijver) en de aanzet van het 'grand canal' in de richting van de Kennemerstraatweg, volgens dit plan is uitgevoerd. In het tuingedeelte achter het huis zijn twee varianten over elkaar heen getekend: één met een recht omgaande gracht en één met een gebogen gracht die de indeling van het voorterrein herhaalt. Het is deze laatste variant die werd uitgekozen.

Het hoofdhuis is in voltooide vorm weergegeven, hetgeen bevestigt dat

20 RA Alkmaar, Familiearchief Van Forcest, inv.nr. 756.

Afb. 20 (links). Ontwerp voor de tuin van omstreeks 1707. Voorplein met koetshuis en stal en alternatieve indeling van de tuin achter het huis (foto RA Alkmaar).

Afb. 21 (rechts). Opmeting uit 1761 door de landmeter D. de Vries van de gebouwen en tuinaanleg van Nijenburg (foto RA Alkmaar).

het huis klaar was op het moment dat de tuin werd ontworpen. In zwart potlood zijn links en rechts twee aanbouwen voorgesteld, die corres-

ponderen met twee voorgebouwen op het voorplein. De streepjes in de zuidelijke voorbouw staan voor paardenboxen. Deze was dus gedacht als stalgebouw. De pendant aan de noordzijde bevatte een koetshuis of de orangerie. Als dit ontwerp was uitgevoerd had de Nijenburg in de 18de-eeuwse situatie veel geleken op 'Sparrendaal' bij Driebergen waar in de oorspronkelijke toestand ook een vijver aanwezig was.²¹

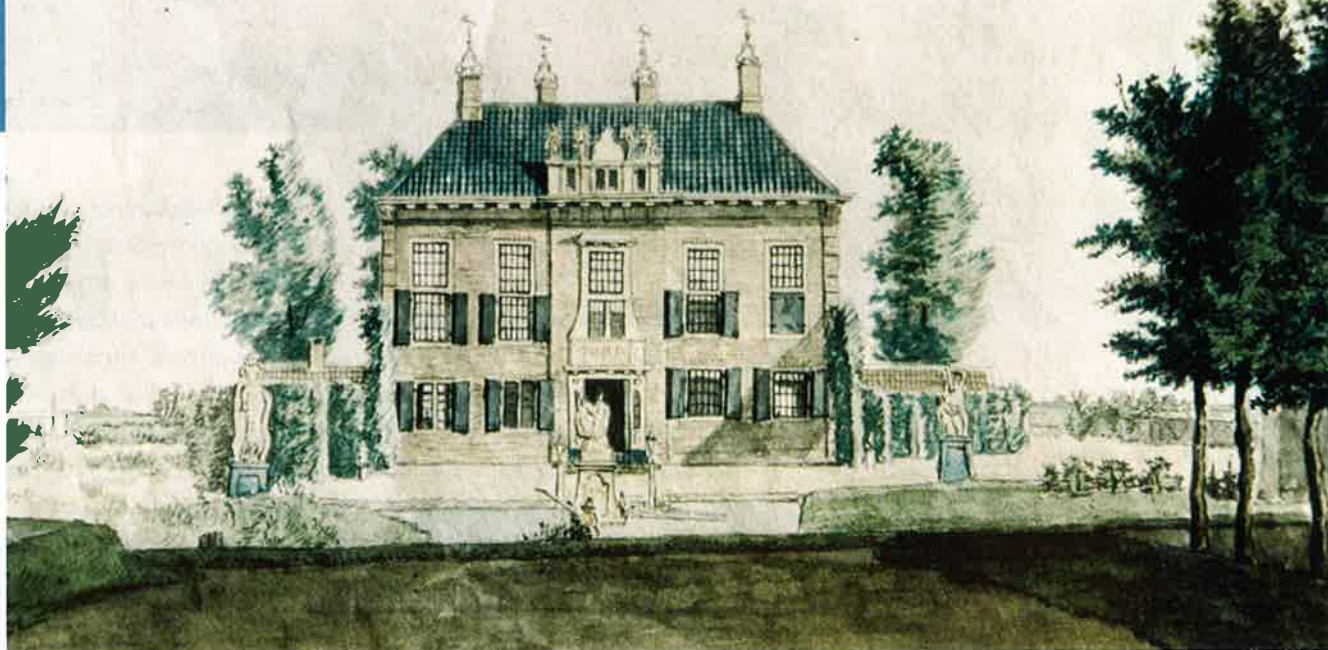
Niet lang na het ontstaan van deze getekende kaart, moet besloten zijn de beide geprojecteerde bouwhuizen tot één koetshuis samen te voegen. Dit werd uiteindelijk gebouwd in het bosperceeltje pal ten noorden van het hoofdhuis. Dit was vanuit gebruiksoogpunt wel een logische stap omdat men het hoofdhuis niet vanaf de voorzijde benaderde, maar via een toegangsweg aan de zijkant. In de uitgevoerde situatie komt een bezoeker eerst langs paardenstallen en koetshuis alvorens het eigenlijke voorterrein van het huis te betreden. Een belangrijk element in de afweging tot verplaatsing naar de zijkant, kan de aanwezigheid van een 'timmerwinkel' zijn geweest. Bij de Nijenburg hoorde een groot aantal pachtboerderijen. Het bouwkundig onderhoud aan al deze gebouwen werd verricht vanuit de 'timmerwinkel' in het koetshuis. Door het verplaatsen van het koetshuis naar de zijkant werd de strikte symmetrische aanleg van het buiten weliswaar opgeofferd, maar men voorkwam hiermee dat bezoekers van de timmerwinkel het voorterrein van het huis moesten betreden.²²

De binnenindeling van het koetshuis is alleen op hoofdlijnen bewaard gebleven.²³ Het hoge middendeel bevatte rechts de paardenstal met tegen de achtergevel de hooiluiken naar de bovengelegen zolder en links de timmerwinkel. In de linker zijvleugel is de dubbele rijtuigstalling gecombineerd met een tuigkamer. Aan de andere zijde vindt men een dubbele stalling en een bokkenstal. Op de beide uiteinden bevinden zich ommuurde mestplaatsen, die zijn gekoppeld aan ver naar achteren doorlopende tuinmuren. Op deze wijze was de grote moestuin achter het koetshuis aan het zicht onttrokken.

21 Catharina L. van Grouningen, 'Sparrendaal. Een lusthof op de Utrechtse heuvelrug', in: *Jaarverslag Vereniging Hendrick de Keyser 2000*, p. 34-57.

22 Op de kaart van omstreeks 1707 is deze ongelijkheid tussen links en rechts al aanwezig. De toegangsweg leidde naar een brug over de 'slotgracht' die toegang gaf tot het voorterrein. Aan de andere zijde geeft alleen een smal bruggetje toegang tot de boomgaard.

23 De inventaris is uitgebroken tijdens de Duitse bezetting.

De verbouwing van 1730 en het rekeningenboekje van Dirk XII en Maria

— Is de bouwfase van 1705 niet of slechts zeer ten dele in rekeningenboekjes terug te vinden, anders is dit met betrekking tot de partiële modernisering in Lodewijk XIV-stijl, die werd uitgevoerd in opdracht van Maria van Egmond van de Nijenburg. Zij werd na het overlijden van haar moeder Machteld van Foreest, in 1721 eigenaar van zowel de Nijenburg als van het grote huis in Alkmaar. Haar ‘journaal van inkomsten en uitgaven’ begint in 1722.²⁴ In de jaren 1722-’28 zijn er regelmatig terugkerende betalingen aan mr. Jan, maar dat blijkt een kleermaker te zijn. Als timmerman treedt op Aris Walligs, maar de betalingen aan hem overstijgen het niveau van onderhoudswerk niet. Een omslagpunt vormt het huwelijk van Maria in het voorjaar van 1729. Direct daarna beginnen betalingen aan ‘de werkluij van de plaats’, te weten Dirk Bakker, Jan Cornelisse, Arie Jansz en Dirk Engelse Koyman. Zij worden in daggeld afgerekend in de maanden juli, augustus en september. Hun hoedanigheid wordt verder niet vermeld zodat het hier ook zeer goed werklui voor de tuin kan betreffen. Bijzondere uitgaven zijn er op 10 september voor een spiegel (f 42,-. aan Doesburg) en op 24 september ‘aen een Horlogie dat repeteert en van selve slaat uur en quartier’ (f 1100,-. aan Danzig tot Amsterdam), waarschijnlijk een staand horloge.

In 1730 volgen een aantal samenhangende betalingen die betrekking lijken te hebben op de tot standkoming van de zogenaamde blauwe kamer, de nieuwe pronkkamer op de eerste verdieping aan de voorzijde.

Afb. 22. Voorgevel van Nijenburg door J.A. Crescent (1795). Alle beelden voor het huis en op de gevel zijn nog aanwezig. De meeste vensters zijn vervangen door schuiframen met een vast kalf. Alleen de keuken (links onder) heeft nog tweedelige kozijnen die teruggaan op de toestand van 1705 (foto RA Alkmaar).

²⁴ RA Alkmaar, idem, inv.nr. 165: Journaal van Dirk XII en Maria van Egmond van de Nijenburg. In de jaren voor haar huwelijk (1722-1729) wordt het journaal bijgehouden door Maria.

Afb. 23. 'Blauwe Kamer'. Waarschijnlijk bij de verbouwing van 1831 werd de kamer wit overgeschilderd. Of op dat moment ook delen van het ornamentwerk werden verwijderd moet bij de restauratie onder worden onderzocht. (Foto: Kamphuis)

Voor het timmerwerk worden naar het schijnt bomen gerooid op het eigen erf: op 4 febr. aan Jacob Huijsman molenaar voort houzaagen voor 7 hakboomen

f 19,12,-. Dit zou betrekking kunnen hebben op brandhout, ware het niet dat dezelfde Huijsman op 23 juli maar liefst f 429,- betaald krijgt als timmerman, 'weegens arbeidsloon en geleverd hout'. Op 24 augustus volgt dan de eerder genoemde betaling van (slechts) f 80,- aan de Amsterdamse schilder Jan Hoogzaat 'voor de grauwe schilderijen opde blauwe kamer', welke gesigeneerde stukken nog steeds in dit vertrek aanwezig zijn. Een dag later krijgt 'Berkhoud' f 20,15 voor (...) van't zijdoek van de schilderijen. Het is niet duidelijk waarvoor deze Berkhoud betaald krijgt, maar het lijkt in verband te staan met de doeken van Hoogzaat. Belangrijke betalingen vinden nog plaats op 27 juli 1731: f 619,- aan de houtkoper Hendrik van Heek 'volgens aangeleverde rekening van't jaar 1730' en op 7 september 1731: f 488,- aan Daniel Baas 'zijn rekening aan timerloon in't jaar 1730'. Op 16 augustus 1732 wordt nog f 339,- uitgekeerd aan de metselaar Jacob Baas, ongetwijfeld familie van Daniel de timmerman, en op 23 augustus f 223,- aan Klaas Akersloot voor leverantie van bomen. De bouwkundige werkzaamheden in opdracht van Maria en Dirk XII lijken daarmee tot een einde te zijn gekomen.

Gezien de aanzienlijke betalingen voor metselwerk en timmerwerk kan men zich afvragen of al deze kosten alleen betrekking hebben op de nieuwe inrichting van de 'blauwe kamer'. Op een topografische tekening uit het eind van de 18de eeuw is het gebouw weergegeven met schuifvensters met vast kalf en een schuivend benedenraam met luiken aan de buitenzijde.²⁵ Dit overgangstype naar schuifvensters met een wisseldorpel hoort thuis in de eerste helft van de 18de eeuw. Mogelijk werden de kruiskozijsen van het hoofdhuis, aansluitend op de creatie van de 'blauwe kamer' in de jaren 1731-'32 gewijzigd in een moderner venstertype.²⁶ De Vries tekende dan in 1760 opzettelijk nog de oude toestand. Dit werk werd, naar de rekeningen te oordelen, uitgevoerd door de aannemers Daniel en Jacob Baas. Bij deze bouwkundige ingreep kan dan tevens het wapenschild van Dirk XII en Maria van Egmond van de Nijenburg zijn aangebracht op de achtergevel van het huis. Dit is daar in de huidige toestand nog steeds aanwezig.²⁷

²⁵ Tekening door J.A. Crescent 1795 (Hermans/ Olde Meierink 2000, p. 58); RA Alkmaar, Familiearchief Van Foreest, invnr. 881.

²⁶ Het is zeer onwaarschijnlijk dat de moderne Blauwe Kamer in Marotruant ooit heeft bestaan in combinatie met de oude kruiskozijsen. Vensters werden bijna altijd meeveranderd met de achterliggende kamerinterieurs.

²⁷ De aanwezigheid van dit wapen was geregeld aanleiding om te veronderstellen dat de achterbouw van het huis pas door Maria was toegevoegd. Dit is uit bouwhistorisch oogpunt hoogst onwaarschijnlijk (Hermans/ Olde Meierink 2000, p. 5-6) en vanuit kunsthistorisch oogpunt onmogelijk: rond 1730 was in deze streken de Lodewijk XIV stijl al tot volle wasdom gekomen. De architectuur van het huis is duidelijk van een periode eerder.

Blauwe Kamer

— Maria van Egmond van de Nijenburg wordt beschouwd als de rijkste vrouw van haar tijd in Holland boven het IJ. De huwelijksverbintenis met Dirk XII zorgde ervoor dat het familievermogen, dat mede afkomstig was van de familie Van Foreest, bij elkaar bleef. Maria en haar neef Dirk waren, door het kinderloos overlijden van alle broers en zusters van Maria, in 1729 de enig overgebleven erfgenamen van een vooraanstaande familie.²⁸ De nieuwe voorkamer op de hoofdverdieping van het huis was dan ook duidelijk bedoeld als een pronkvertrek, dat het overigens vrij sober uitgevoerde huis nieuwe luister moest verschaffen. Mogelijk was de kamer bedoeld als representatieve slaapkamer voor het nieuwe echtpaar. Het vertrek zal dan, geheel naar Franse snit, voorzien zijn geweest van een hemelbed met draperieën van kostbare stoffen. Hoofdmoment van de kamer is de schouwwand aan de noordzijde. Deze is geheel uitgetimmerd tot een pronkstuk in Lodewijk XIV-stijl: de wand is verdeeld in een berieden- en bovenzone met pilasters. Het benedendeel bestaat uit een schouwpartij met kasten aan weerszijden. In de bovenzone bevinden zich de drie schilderstukken van Jan Cornelisz Hoogzaat (1654-1738), die qua plaatsing corresponderen met de schouwpartij en de kastdeuren.²⁹ Hoogzaat was niet de eerste de beste. Deze Amsterdamse ‘meester fijnschilder’ was gespecialiseerd in allegorische schilderijen en vervaardigde in 1706 plafondstukken voor het Amsterdamse stadhuis. Het werk op de Nijenburg is zijn laatste bekende opdracht.³⁰

Het centrale stuk is een portret (?) van Maria van Egmond van de Nijenburg als bestuurder van het landgoed, omringd door de allegorische figuren van de Voorzichtigheid, de Rechtvaardigheid, de Liefde en de Wijsheid. Boven de linkerkast (boszijde) bevindt zich een jachttafereel met Diana en Actaeon, boven de rechterkast (tuinzijde) een tuintafereel met Vertumnus en Pomona, figuren ontleent aan de Metamorfosen van Ovidius. De schilderijen zijn uitgevoerd in grisaille-techniek en verkeren door vochtschade in een ruïneuze toestand.

De schouwwand is beëindigd met een kroonlijst die zesmaal verkropt, ter plaatse van de pilasters. Tussen de boven- en benedenzone bevindt zich een lijst die half rond is opgetild boven de spiegel van de schouwpartij. Het ontwerp voor deze wand is duidelijk geïnspireerd op gravures van Daniel Marot, de hofarchitect van stadhouder Willem III. Zijn zeer invloedrijke ontwerpen voor interieurs verschenen vanaf 1703 en werden vanaf 1712 in gebundelde reeksen uitgegeven.³¹

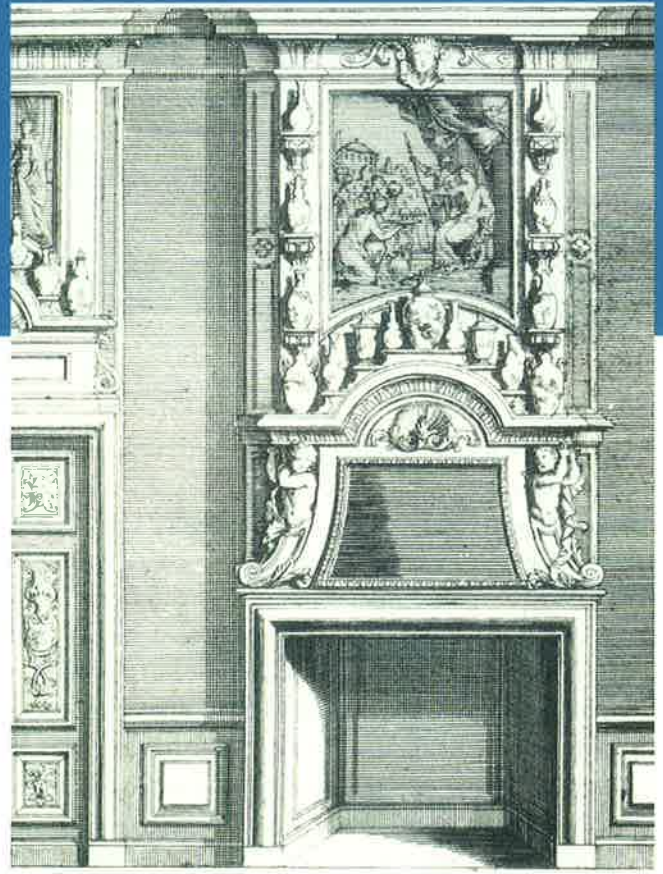
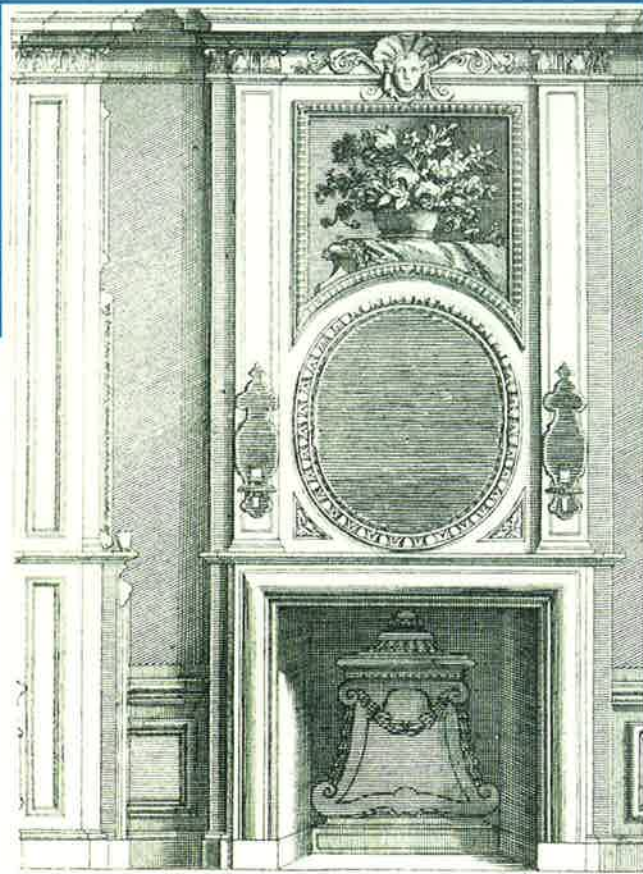
Afb. 24. Het ‘goede bestuur’ over Nijenburg omringd door de allegorische figuren van voorzichtigheid, rechtvaardigheid, liefde en wijsheid. Grisailleschildering door Jan Hoogzaat uit 1730 (foto Kamphuis).

28 P.C. van der Eerden, ‘Het Hof van Sonoy’, in: *Artistiek en ambachtelijk. Architectuur, kunsten en nijverheid in Alkmaar 14de-20ste eeuw*, Hilversum 1994, p. 9-56.

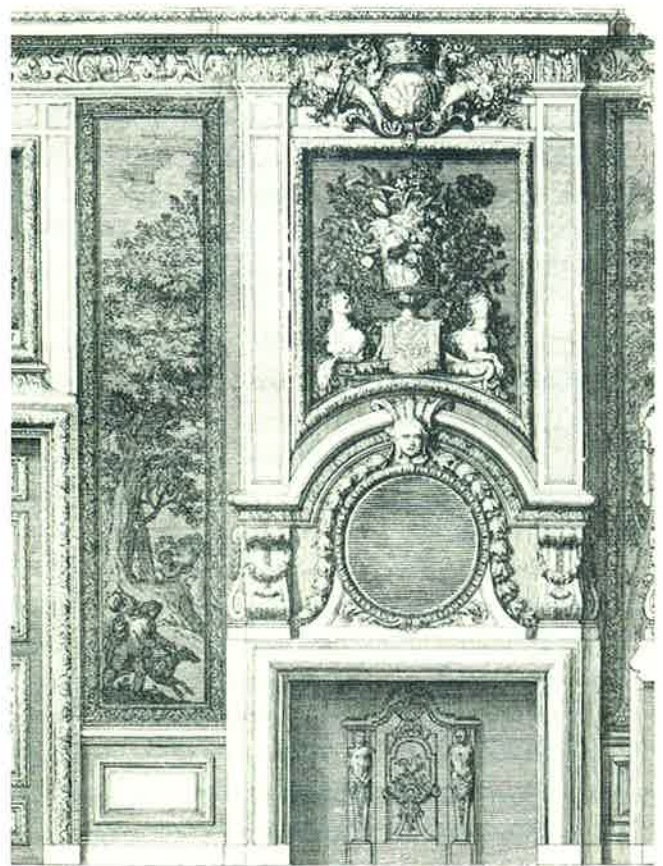
29 Carla Rogge, ‘Het huis te Nijenburg in Heiloo en de grisailles uit 1730 van Jan Hoogzaat’, in: *Monumenten 20* (1999) nr. 3, p. 7-10.

30 Gesigneerd en gedateerd ‘Jan Hoogzaat 1730’. Op het centrale stuk: ‘aetatis 76’ (in de leeftijd van 76 jaar). Op een van de spanramen zit op de achterzijde nog een briefje met het leveringsadres: ‘Mons. Johannes Hooghsaat, vooraan op de blomgragt, Meestr. Fijnschilder tot Amsterdam, met drie ramen’ (drie spanramen).

31 K. Ottenheym, W. Terlouw, R. van Zoest (red.), *Daniel Marot. Voorgever van een deftig bestaan*, Amsterdam/Zutphen 1988, p. 15.

Afb. 25, 26 en 27. Drie schouwontwerpen door Daniel Marot, oplopend van eenvoudig tot zeer rijk. Driedelige opbouw met ovale, hoekige en ronde spiegel.

De wand bevindt zich niet in de oorspronkelijke 18de-eeuwse toestand: onderzoek door Bert Jonker uit Zwolle maakte duidelijk dat het houtwerk van deze kamer geheel blauw was, met verguldwerk op de ornamenten.³² Ook het stucplafond dat door zijn vorm de suggestie geeft van een koepelgewelf was blauw. Deze interieurkleur raakte sterk in de mode vanaf de jaren '20 van de 18de eeuw door de ontdekking in 1704 van het zogenaamde Berlijns of Pruisisch blauw. Vergelijking met de prenten van Marot laat zien dat wand en plafond óf veel soberder zijn uitgevoerd dan in de gravures, óf dat delen van het ornamentwerk sinds 1730 verloren zijn gegaan.³³ Op de vlakke delen aan weerszijden van de spiegel is ruimte voor consoles voor het uitstellen van kostbaar porselein of glaswerk. Op het vlakke middenpaneel van de kastdeuren zou men een ingewikkelde ornamentschildering verwachten. Het plafond werkt vanuit de vier hoeken naar een centraal middenveld dat bedoeld moet zijn geweest voor een trompe-l'oeil, een doorkijkje naar de hemel. Bij de voorgenomen restauratie van deze kamer zal naar verwachting meer duidelijk worden over de oorspronkelijke toestand.

Met de verbouwing van omstreeks 1730 eindigt de 18de-eeuwse bouwgeschiedenis van de Nijenburg. Het complex van huis, koetshuis en tuinaanleg werd in 1760-'61 in zijn meest luisterrijke vorm vastgelegd door de landmeter D. de Vries, ongetwijfeld in opdracht van de bewoners.³⁴ Honderd jaar later werd het hoofdhuis aangepast aan de smaak van de tijd door de voorgevel te voorzien van nieuwe, veel grotere vensters en het metselwerk te pleisteren. De vier beelden boven de middenrisaliet, die, gezien het wél bewaarde werk van Gaspar Swenst, van grote artistieke waarde geweest zullen zijn, werden verwijderd en vermalen tot steenslag voor de verharding van de oprijlaan. De oorspronkelijke, sober deftige uitstraling van de vroeg-18de-eeuwse architectuur ging met deze ingreep verloren. Huis en park waren een ander tijdperk binnengegaan. ■

32 B. Jonker, *Huis Nijenburg Heiloo. Onderzoek naar de historische afwerkingen van de 'Blauwe Kamer' (...)*, Zwolle 2003.

33 In de 19de eeuw (waarsch. 1831) is de kamer wit overgeschilderd. In deze periode was het zeer gebruikelijk om decoratief lijstwerk of stucwerk uit de Lodewijk XIV of XV-periode te verwijderen. Verg. de gang en de voorkamer van Huis van Brien, Herengracht 284 in Amsterdam.

34 De aanname dat deze tekeningen een ontwerp zouden zijn voor de bouw van het koetshuis is nergens op gebaseerd. Adellijke families lieten graag en vaak hun bezit in kaart brengen. Verg. Sparrendaal in 1758: overzichtskaart van Verryk met afbeeldingen van alle opstallen (C.J. van Groningen, 2000, p. 36-37).